

Оттоохун-2005

БЫЛААН 35 ЭРЭ БЫРЫҤЫАНА ТУОЛПА

Сводка дааннайдарынан атырдыах ыйын 8 күнүнээри туругунан улуус үрдүнэн 9912,5 т от бөлэмнэммит. Ити туһааннаах кэм графигын 35%-гар тэҥнэһэр. Модут нэһилиэгэ 1500, Уөдэй 1305, Хатын Арыы 1109, Партизан 727 т оту күрүөлээтилэр. Хаалан иһээччилэр инники күөннэригэр «Маймаға» МТ 50, Искра 80, Таастаах 112 т оттонон иһэллэр.

Страховой фондаға 160 т от бөлэмнэммит. Ардаабакка, өрүс уута түһэн оттоохунга күргүөмнээх үлэлэр сафаланнылар. Ол эрэри былдыаһыктаах үлэни уһатан-кэҕэтэн хоннохтоохтук кыайан үлэли идикилэ. Бисааһаһтарбыт ардахтара күнү-дьылы чинчийэн үөрэтээччилэр билгэлээһиннэринэн тийээн кэлдилэр. Балачча уһун кэмнэ курааннаан туран бизрбитин үрдүнэн оттоохун графигыттан ырааһынан хаалан иһэбит. Хаалбыт кэмнэ ардахтан игнибэккэ, ардакха оттуур ньыманы толору туһанан, үлэ тэтимин үрдэттэхпитинэ эрэ сүөһү дороххой аһылытын сезоннааһы былаанын толорор кыахтаныаһыт.

Бэйэ информ.

САҢА ТЕХНИКАНЫ КЭТИИЛЛЭР

Улууспутугар ааспыт сыллаахха тэриллит «Нам МТС» ТХПК (предс. П. Л. Федоров) бийылгы сайынгы күөхкэ 600 тонна оту бөлэмнир былааннаах. Роман Данилов салайааччылаах 8 киһилээх, 5 трактордаах толору механизациялаах Уөдэй нэһилиэгэр Кэҥкэмэ үрэх өңүө өттүгэр Маймаға хөдүһаларыгар оттуу сылдыар. Анатолий Скрябин трактор косилкаһына оустарар. Николай Данилов, Константин Нелунов мустараллар. Николай Никифоров рулоннуур. Быйыл сайын ардахтаан, онно мэйһидэтэн оттоохун тэтимэ намыһах. Саас эрдэ кэлэн күөх уйгуну сомсуга ыйтан ордук кэм ааста да, үлэһиттэр өрүү буоларын курдук оттоохуну хойутаан сафалаан 70-ча гектардаах хөдүһаны оустардылар, 160 тонна оту рулоннаатылар.

МТС бийыл саас 240 гектарга зеленкаға аналлаах ыһыһыны ыһыһыт, ол туһунан П. Л. Федоров маныһы отто:

— Сүөһү витаминнаах аһылытын бөлэмнээһингэ содурууттан саҥа айыллыбыт сенажнай комплексе кэлэрин кэтэһэбит. Онно охсор косилка, рулоннуур, упаковщик, от сингин кэмэйдиир прибор кирииллэр. Ити комплексе охсуллубут зеленканы, оту сингэ 60 бырыһыаннаах буоллаһына, ол ааста борт кыратык салгылатаат рулоннаан анал пленка лиэнтэнэн эрийэн кэһисэрбэллэр. Комплексыт кэллэринэ сүөһү аһылытын бөлэмнээһингэ туһанар былааннааһыт.

«Нам МТС» оттуур коллектива күнтэн-дьылан тутуллубакка тиэрдиллибит соруудаһын аһарар былааннаах үлэли-хамсы сылдыар.
В. СЫРОМЯТНИКОВ

Үрүт илгэ күрүбэр

КҮННЭТЭ 27 ТОННА ҮҮТҮ

Атырдыах ыйын саҥатыгар улуус соғутоопкаһы тэрилтэлэрэ күннэтэ 27 тн үүтү туталлар, ити ааспыт сыл туһааннаах кэмнэ көрдөрүүтүнү ээр элбэх.

Улуус үрдүнэн сыл устатыгар 1093 т үүт бордууксуйа оҥоһуллохтоах. Ол иһигэр «Эрэл» ТХПК — 1038 т, «Илгэ» ПО — 55 т. Сэттэ ыйга былаан быһыһынан 580 т бордууксуйа оҥоһуллохтоах. Ити иһигэр «Эрэл» ТХПК — 555, «Илгэ» ПО — 25 т. Соғутоопкаһы тэрилтэлэрбит 7 ыйга улуус үрдүнэн 580 т бордууксуйаны оҥоруохтаах соруудаһарын кыайан толорботулар. Улуус үрдүнэн 417 т бордууксуйа оҥоһулунна. Ол иһигэр «Эрэл» ТХПК — 402, «Илгэ» ПО — 15 т. Сэттэ ыйдаах былаан 71,9, 72,4, 60% ситиһилинэ.

Ыһах арыһытын сыл устатыгар 95 т оҥоруохтаахпыт. «Эрэл» ТХПК — 50, «Илгэ» ПО — 45 т. Сэттэ ыйга улуус үрдүнэн 29 т, «Эрэл» ТХПК 17, «Илгэ» ПО 12 т оҥоһуллохтоах. Сэттэ ыйга фактичкыйынан улуус үрдүнэн 26,6, «Эрэл» СХПК 22,5, «Илгэ» ПО 4,1 т арыһы оҥоһуллубут. Ити 7 ый былаанын улуус үрдүнэн 91,7, «Эрэл» ТХПК 132,3, «Илгэ» ПО 34,1%-гар тэҥнэспит.

В. ВАСИЛЬЕВ

**КҮН-ДЬЫЛ
ТУРУГА**

Субуота, атырдыах ыйын 13 күнэ. Бу күн быстах ардахтаах. Салгын баттааһына 745 мм, температура +13-+16, салгын сиигэ 78%, хотугулуу-ардааттан 2-3 м/сек тыалырыа.

Баскыһыанһа, атырдыах ыйын 14 күнэ. Бу күн сөҥүү суох, салгын баттааһына 749 мм, температура +11-+17, салгын сиигэ 77% ардааттан 2-4 м/сек тыалырыа.

Бэһидиһиник, атырдыах ыйын 15 күнэ. Бу күн быстахтык ардыаа, салгын баттааһына 749 мм, температура +12-+16, салгын сиигэ 81%, уларыа сылдыар 4 м/сек тыалырыа.

«Расписание погоды» www.tr5.ru

Былаас дьин ханна бағарар былаас

КӨНҮЛ - БОСХО БАРЫНЫ УТАРЫ

Россия Президентэ В. Путин анал ыйааһынан губернатордарга 100-тэн таһса боломуочуһаны төһөрүүтүн туһунан араас сыһабыллар, сабаһалаһынар таһсыбыттара. Ол да буоллар федеральной былаас хайдах да түгэнгэ дойду олоғун олоғотун быһыргылы, Москубаттан салайар санаата суоғун тоһоғолоон бэһиһтир. Бу аан бастатан регионнарға үлэһир федеральной органнар саһапталарын сөбүлэһиннээһин саһаланна. Ити сөп. Ардыгар «биһиги федераллабыт» дьин баран тугу да бас билиммэт, оруо маһы ортотуна дьаһайар тойоттор үлэһи-хамнаһы туорайдаһаллар.

Атырдыах ыйын 4 күнүгэр республика Президентэ В. Штыров маһыах майгыһыһыр ис хоһоонноох дьаһал таһаарда. Онно государственной унитарной предпрятиелар уонна республика ситэриилээх былааһын территориальной органнар салайааччыларын кандидатураларын улуустар уонна Дьокуускай куорат саһапталарын кытта сөбүлэһиннээһин туһунан этиллэр. Дьаһал 2-с пуунугар олохтоох муниципальной тэрилли баһылыга дьоһун төрүөтэ суох ити кандидатура сөбүлэһпэт түгэһир республика ситэриилээх былааһын органы салайааччы правительство сөбүлэһинэн аһан кэбиһэр бырааптаах дьин этиллэр.

Маһы таһынан ГУП-тар, республика ситэриилээх былааһын территориальной органнар, уставной капиталыгар государство 50 бырыһыантан ордук кытыгаһаах акционерной компаниялар уонна обществолар салайааччылар сыһата уолпускаларын эмиз олохтоох МТ баһылыктарын кытта сөбүлэһиннэрэн ыһахтааһар.

Бэһээккэ В. КАСЬЯНОВ
бөлэмнээтэ

НАУКАНЫ — ТЫА СИРИН САЙЫННАРЫҤА

АҢЫ - ҮӨЛҮ ОҢОРУУ — БУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКА

Атырдыах ыйын 2-5 күннэригэр биһиги республикабытыгар Россия тыатын хаһаайыстыбатын академиятын (РАСХН) президиумун, Сибирдээһи региональной отделение президиумун уонна РАСХН Дальнай Востоктааһы научнай-методической киһини сэбэһити көһө сылдыар мунһа буолан ааста. Манна Москватан, Новосибирскайтан РАСХН саһаптата, Алтайтан, Магадантан, Сахалинтан, Камчаткаттан уо. д. а. регионнар научнай институттарын директордара, Саха сирин правительствота, научнай тэриһтэлэрэ, тыа хаһаайыстыбатын министерствотын үлэһиттэрэ кытыһыны ыһылар. Бу тэриһи Саха сиринээһи тыа хаһаайыстыбатын научнай-чинчийэр институтугар ыһылар, ТХМ үлэһиттэрэ, республика учуонайдары кытыһылаах учуонай сэбэһит үлэһитин саһаланна. Оттон РАСХН президентэ Г. А. Романенко, Сибирдээһи салаа председателэ А. С. Донченко уонна республика ТХМ министрэ, институт директора А. И. Степанов олохтоох телевидениэн аһаһас эфиргэ таһсан нэһилиһинээһи ыһыларыгар эһиттээтилэр.

Иккис күн СР правительствотын дьэһитин Овальнай саһалатыгар пленарнай мунһах буолан ааста. Манна учуонайдар бэйэлэрин үлэлэрин туһунан кэһээтилэр, биһиги усулуобуйабытыгар сөп түбэһэр ньымалары кытта билиһиннэрдилэр. Мунһах түмүгэр республика уонна РАСХН икки ардыларыгар биһигэ үлэһир туһунан сөбүлэһингэ иһи баттаатылар. Бу кэһээ секцияларынан үлэ ыһыһына. Үүнээһи үүннээһини салаһатынан дьарыктанар учуонайдар, СР ТХМ үлэһиттэрэ Хаһалас улууһугар сылдьан научнай оһыттар ыһыһылар учаастактарын көрдүлэр, сыһаһалатылар. Хортуоһуй, бурдук, элбэх сыллаах оттор үүнэр баһыһаларыгар, Покровскайга баар мо-

онһорон, дьэһэн, яблоня үүннэрэр садка сырыттылар. Хаһалас администрациятын дьэһитигэр мунһах ыһыһына.

Сүөһү иһитини салаһатын дьарыктанар учуонайдар Дьокуускайга Саха сиринээһи научнай-чинчийэр институт дьэһитигэр мунһахтаатылар. Мунһаһы РАСХН бастакы вице-президентэ В. И. Фисинин салайда. Ыһах сүөһү, сылгы, таба, көтөр иһитини, оһорон таһаарар промышленность боппууостара дьүүлэһинилэр. Биһиги учуонайдарбыт Сахалин тыатын хаһаайыстыбатын научнай-чинчийэр институтун директорын В. И. Гуревич дакылаатын кэрэхсээн иһиттэрдэ. Сахалинға кэһиһи сылларға үүтү ыһыһы сылтан-сыл үрдээн иһэр эбит, ол курдук сылга сүөһүттэн 6 тыһ. тоннаға тийэ үүтү ыһыттар. Бу сүрүн бириһинээһи - сүөһүну таһыһаһаах аһаты. Маһы таһынан биһиги республикабытыгар бэйэбит усулуобуйабытыгар сөп түбэһэр ураты борудаларытын хаһаллар туһугар үлэһи ыһыһахтаахпыт бэһиһтинэ. Онно сылгы иһитини сайыннарыһа этин сыһаната намыһаға атаһыттар. Бу проблеманы быһаарарға саха сылгытын этин ураты свойстволарын бэһиһтир аһал регламент оҥоһуллохтоһарын туһунан этин кириде. Мунһах кыттааччылар «Сахаплемобьединение» ГУП үлэһин билиһитилэр, Саха сирин племенной үлэһин музейыгар сырыттылар.

Өссө биһир секция үлэһин тыа хаһаайыстыбатын министерствотыгар ыһтан сир, соқуон-быраап, приватизация боппууостарын ыһыттылар, оһыт атаһастылар. Бу кэһээ «Якутия» ФАПК, «Туймаада-лизинг» үлэһин кытта билиһитилэр. Научнай секциялар үлэлэрэ тэрээһиннээхтик, үрдүк научнай таһымнаахтык ааспытын ыһыттылар да, биһиги да учуонайдарбыт бэһиһтиллэр. Ыһыттылар тус бэйэлэрин санааларын билээри РАСХН Сибирдээһи салаһатын председатели А. С. Донченко кытта кэһэһини быһаардан эһиги болломтоһугар таһаарыт.

— Александр Семенович, эһиһэ бу меропрятие кэһиттэн Саха сирин туһунан туох өйдөбүл хаһалпа?

— Мин Саха сиригэр, «Покровская» оһытнай-производственной хаһаайыстыбаға аһан баһтаан 80-с сыллардаахха сылдыһыттым. Ол кэһээ хас да төгүл кэлэ сылдыһыттым, онно Саха сирин билэһин дьэһтин сөп. Бу бэйэтин дьонунан-сэргэһинэн, усулуобуйатынан олус интэриһинээһи дойду. Биһиги бу кэлэ сылдьан республика президентин В. А. Штыровтын көрүстүбүт, тыа хаһаайыстыбатын социальной-экономической сайыннарыһы программаһын кытта билиһитиб. Бу программа президент өйөөһүнүнэн олоххо кириһэн эрэр эбит. Саха сирин нэһилиһинээһини

аһсаана арыһах, ол тыһан баран манна олус күһстээх наука баар. Онно наука рекомендадияларын туһаннаһа, тыа сирин сайыннарар кыах баар дии саныһыһын. Холобура, ким 20-30 сыл анараа өттүгэр Саха сиригэр яблоня үүннэриһэхэ сөбүн итэһэйэ эгэй? Оттон мин манна саас кэлэ сырыттаһына яблоня сибэһкиһэнэн эрэрэ. Киһи этинэн, кыһиһинэн эрэ олоғот, ону таһынан хас биһирдин организм араас витаминнары ирдиһир. Оттон витаминнары биһиги үкһүн одуруот аһыттан, фрукталартан ыһыһахтаахпыт, тоғо дьэһэр араас таблеткалары туһанан доруобуйаны тутсарбаккын. Сорох салайааччылар туох-баар наадаһытын харчыга атыһалаһан атын да сиртэн аһыһахпыт дии саныһыллар. Оттон мин ветеринарнай врач, биолог быһыһыһын биһири эттиһин баһарабын. Холобура, билигин нэһилиһинээһи үс киһиттэн биһирэ аллергиянан, астманан ыһыдылар. Бу төрүөтэ биһиги атын сиртэн кэлбит астары аһыһырытыттан таһсар.

Хас биһирдин норуот үйэлэр устата бэйэтин дойдуһугар олоғон, бэйэтин сиригэр үүммүт үүннээһилэри, төлөһүйбүт сүөһү этин сиһэн баһчааһына дьылы кэлбитэ. Онно организм туспа раздражителлэрэ үөрэнэн киһилэр утары антитела таһаарыт. Оттон атын антитело киридеһинэ, дьэ, аллергия сайдан кириһэн барар. Бу боппууоһу биһиги салайааччыларбыт үкһүн учу-

оттаабаттар. Онно бэйэ тыатын хаһаайыстыбатын сайыннарыһы үлэһин өссө күһүрдэн иһиһтээхпит, тоғо дьэһэр бу ороскуот барыта нэһилиһинээһи доруобуйа буолууһунан толуйулуу.

—Эһи үкһүн сүөһү иһитини боппууостарынан дьарыктанаһын. Эһи санааһар Саха сирин усулуобуйаһыгар сүөһүнү хайдах иһэр көдүүстээх буолуой, түмсүүһүнэн дуу эбэтэр кэтэх хаһаайыстыбанай?

— Бу боппууоһу үчүгэйдик ыһытан, сыһаналаһан көрөн баран быһаарыһыны ыһыһаһа наада. Биһиги СР президентигэр, правительство председателигар сырыттыбыт. Билигин Дьокуускай куорат тула улахан сүөһү иһэр комплексы тэриһи боппууоһа туарар. Бу сөптөөх быһаарыһыны, куорат таһыгар үүт ас элбэх буолуохтаах. Тэрээһинээх бөдөн хаһаайыстыбаға үүт хаачыһыбатын ветеринарнай да, санитарнай да өттүттэн хонтуруоллуур судургу. Оттон кэтэх хаһаайыстыбаларға үрүг ас бэйэ наадаһыгар аһан оҥоһуллохтоах. Тоғо дьэһэргит киһи сии биһир туох эмэ ыарыһаах буолар, ону барытын биһир да ветеринарнай сулууһу хонтуруоллуур кыһа суох. Онно бу икки хайыһыһан иккиһиннэриһэн барыһаһа наада. Оттон фермерскэй, кэтэх хаһаайыстыба сайдыһын биһир сүрүн мэйһиэ бордууксуйаны кыайан баһарыһаһыттан таһсар. Бордууксуйа, эт-үүт оҥоһуллан таһсар уонна сатаан атыһа баһарат. Онно ол ис тутулуһун бастатан туран быһаарыһаһа наада.

Иһи СИВЦЕВА,
ССТХНЧИ специалиһа

АЛЫПТААХ, 0,050 СААСПЫТ!
ОЛОНХО МИНЭТЭ ПЕГАСПЫТ
ОЛ КИНИ ЭТЭ-ТУОС АППЫТ!

Туос

Төрүт культура түһүлгэтэ

Биһиги рецензиябыт

**СЭКИ ТУҔУНАН
ӨССӨ БИИР ЭССЕ**

Саха сириттэн чарылахы
Талааннарбыт сандарыскай,
Ойуунускай, Абагыныскай,
Туйаарыскай, Вагатаайыскай...
Уонна биһиэхэ — Уһуунускай!

17.08.94. А. Дунаев

Сир-талаан кистэлэн ырыата.

Таптал таас хайаны хамсаатар
Таптал бал күр мууһу ууларар,
Таптал бал өлбүтү тириэрэр,
Таптал дьон цөһөттөн бэрлээр.

Таптал дьон — үрүк күр тааскыта,
Сидэрэй сибэкки тыллыта,
Өй-сүрэх алтыһар ыһытты,
Айылга айыллар дыктиты.

Күн сиригэр киһи биридэ кэлэр... Күн сириттэн киһи биридэ барар...

Ол кэлиэрттэн барыар дьэри, бу кэлбит киһи олоһор хайдах олоһорун, тугунан дьайарын, бэрлэлибит олоһор төрүөтүттөн кырдыһар дьэри хайдах дьаһанан олоһун тэриһирин, кинини айбыт айылгата, айылгыта билэр буоллаҕа буолуо...

Дьэ, ол олохпутун хайдах тэринэрбит өссө бэйэбит өйбүт-төйбүт хайдах сааһыланан, холбукабыт ыйарыттан-кэрдэриттэн тутулуктааҕа олус оруоллааҕа биллэр.

Саха киһитэ — Айылга оҕото!
Саха киһитэ — Айыһы оҕото!

Онон саха буолан төрүүр үрдүк дьол буоларын айбыт айылгатыт дахаастаан эрдэҕэр. Айылга оҕото, Айыһы оҕото — бу үрдүк талаан! Бу — ыраас ыраҕа, сылаас сыһыанна талаһы! Бу — сырдыкка тардыһы! Бу — кырдыкка умсугуһуу!

Тоҕо мин бу кириин этиилэрбин философиялаан саралаатым дьэтэххэ иһэ истээх буоллаҕа буолуо. Саха омук таһаһын-саһын, аһыһар иһитин-хомуһун, туттар эһин-сөһингэли ылан көрүүххэ. Төгүрүччү мандар оһуор-бичик кэчигирээбит олус кэрэ ойуулар элбэри этэллэр, туйааллар, ыйаллар. Өбүгэ сараттан муһуһуллубут, ытыгылааммыт омук ис баайа арыллан тутта эйгэбитин дьол-үөрүү, таптап-кэскил сибэккилэринин симири. Дьэ, бу тугуй? Бу — үрдүк өрөгөй! Бу — Сирдэри Уруй-Айхал! Бу — сүдү талаан ыһыһы кэрэҕэ олборго!

Ол аата саха омук талаана, киһи хоһуйар олонхото-тойуга, ырыата-хоһоно, ойуубичик мандара барыта сир шарыгар Эйд-Дьол, Ыраас-Сылаас, Кырдык-Сырдык онкулун түстүүр омуһунан буолар эбит. Дьэ, ол омук иһиттэн бэйэтин талаанынан, бэйэтин киһи, аҕа, эһэ, кэргэн, учуутал, доҕор быһытыһан чачы ыраас сыһыаннаах, кэрэ дууһалаах майгытынан биллэр ытык-мааны, аҕа доҕорум Василий Васильевич Ушницкай-Сэки буолар. Тоҕо Сэки дьон ааты ылыһна. Ити эмиэ иһигэр киирдэххэ дьээбэлэрдээх буоллаҕа буолуо. Ырытан көрүүх дуу?

Аан бастаан бу — «сэки от» буолар. Ол аата — сэтгэнэх, орпуг, тыһынаах хаалбыт. Дьыһинэн бу аат Василий Васильевич эһэтин аата. Сэки дьон — сэк курдук («легкий как пух») дьыһыт эмиэ сыһыаннаах. Оччолуна Ваһылайбыт дьыһ чаччы сахалыы истин, санаада чөлчөккө ааты ылыммат. Муударай киһи муударай өйө дьэ ити буоллаҕа. Мээһэ киһи истиник дьинг ис хоһоонноох тылы бэйэтигэр уһа тухары иһэр аатына ылыммат.

Василий Васильевич кырдык талааннаах киһи. Сүдү талаан дьэххэ эмиэ сөп. Биһир хомолтолоһор баар. Василий Ушницкайы эрдэ таба көрөн сайыһаран таһаарыһы... эбэтэр бэйэтэ харса суох бу боппуроска киирсэн ситиһиллэһин. Көнө, холку, сахалыы кизг майгы ону утардаҕа.

Итини тоҕо этэбиний? Хайаан да этэр наада. Хойууаан да буоллар! Улахан биһир суруйааччы, поэт аатын ылар киһибит этэ буоллаҕа дии... Ылан көрүүххэйиң «Мороду моргуора» дьон үгэлэрин хомурунуһугун (бу кинигэ таһарыгар сүрүн күүс буолбуппун умнубата буоллар). «Тууһут тураах» дьон кыраакый оҕолорго аналлаах хоһооннорун кинигэтин. Ити икки кинигэни аахтаахтыына тутта өйдүүххүт Василий Васильевич үрдүк поэтической таһымын.

Холобура:

ТАПТАЛ

Таптал дьон табылы тарватар
Күчүмэх көрсүһүгү дьаһаллар,
Дьыһ таптал сырдыгын, ырааһын
Билбэттэр букатын кинилэр.

Тапталы эн талан ылааккын,
Таптал дьон айылга анала,
Үйбэр таптаабыт агарык —
Эн дьылган анаабыт аанһыла.

Тапталы эн көрдөөн булааккын,
Харчыга эргинэн ылааккын,
Таптал дьон дьон сырдык ырата,

Таптал дьон — үрүк күр тааскыта,
Сидэрэй сибэкки тыллыта,
Өй-сүрэх алтыһар ыһытты,
Айылга айыллар дыктиты.

Тапталы эн көрдөөн булааккын,
Харчыга эргинэн ылааккын,
Таптал дьон дьон сырдык ырата,
Мин таптымын ардабы!
Курулатар омуһунаах ардабы!
Ол кэчигиттэн чэмэличи
Оройунан көрбүт сырдык күнү!
21.09.89. А. Дунаев

Дьокуускайга баар
Айыы Дьэтин сэхэнэ Тэристин кэпсэтин
— Итэҕэл сокуонна хайдах көрүллэрий?

— Билингги кэмгэ Арас-сыһыаҕа итэҕэл боппуруоһун «О свободе совести и о религиозных объединениях» дьин федеральной сокуон быһаарар. Бу сокуон көрөрүнэн, саха итэҕэли курдук итэҕэллэр историческай итэҕэллэр дьин ааттаналлар. Тоҕо дьэтэххэ, бу итэҕэллэр былыр-былыргыттан күн бүгүнүгэр дьэри ситимнэрип быспакка бааллар.

Сокуонна итэҕэл холбоһуга (религиозное объединение) икки көрүнүгүгү ыйыллар: итэҕэл тэрилтэтэ (регистрация) уонна биһиргэтиллибит устааптаах уонна итэҕэл бөлөҕө (регистратура) уонна устааба суох).

Итэҕэл бөлөҕө үс киһиттэн ордуу чилиэннээх буолла да бөлөх быһытыһан үлэлиир кыахтаһар. Бөлөх баарын туһунан олохтоох дьаһалтала биллэрэр. Онон ханнык даҕаны регистрация уонна устаап ирдэмэт. Олохтоох дьаһалта бу бөлөххө төһө кизигиттэн көрөн кемелөөһөр: сизри-туому толороллоругар дьэни-уоту булар эһин бырааптаах. Итэҕэл бөлөҕө туох эмэ бас биллилээх буолларына, ол бас билиитин ким эрэ чөлчү эппиэттиир буолуохтаах. Холобура, сир ылаахха, ол сиргэ хаһаайын, дьэ-уот бэрлиннээһин, ол дьэ-уотка чөлчү эппиэттиир киһи көрүллэр. Итэҕэл бөлөҕө бэйэтин үөрэһин тарҕатара уонна сизри-туому ыһатара хааччахтаһа суохтаах. Итэҕэли хааччахтаһын суобас көнүлүн быһыы курдук көрүллэр.

Саха итэҕэлин туһунан чөлчү туох дьэхитин сөбүй? Биһиги итэҕэлбит историческай итэҕэл дьэнигэр киирэр, онон ханнык эрэ сиктэ курдук көрүллүбэт. Саха итэҕэл баар дуу, суох дуу дьин боппуросуо туруо суохтаах. Биһиги итэҕэлбит курдук бары өттүнэн ситиһин үөрэтиллибит итэҕэллээх омук аан дойдуга да аһыах. Саха итэҕэлин туһунан тыһыынчана

Иһик сырдык киһи Ваһылайы олус өйүүрө, хайгыһара, кизн туттара... Сэки сүрдээх дьээбэлээх киһи. Ол дьээбэтэ киһини өһүргэнэрбэт, төттөрү хайдах эрэ киһини ытыгылатар, убаастыһар (таптыһар да дьэххэ сөп) сыһыаны үөскэтэр. Уениэхтик көрөкөрө, уоһа үмүрүйэн, сэк бытыга үөһө-аллара, уһа-хаһас саксаннаан киһи эрэ үөрүүх сирэй-хараҕа сырдаһан он утары көрдөбүһү сэрэнэргэр тиһиһэр. Ол аата эйгини хоһууаары, баардаах киһи баара багарбанка үгэнэн дьээбэлээри бөлэмнээр... киирэн биһиргэ да бүтэһин!

Холобура, оскуолаҕа перемена кэмигэр учительскайга сыһыанна олодохторуна директордара киирэн Ваһылайы дьээбэлээбит: «Бу Ваһылайыт төрдө «түүлээх» ээ, билэрбит дуу?», — дин-дин күлэн кычыгыраабыт. Дьыбаанга олоһор дьахтааллар соһуһа иегэн күлсөн кычыгыраспыттар. Сэки холку, оргуу айай: «Ээ, ити киһиги төбөгү түүлээх», — дьин өссө аймалдыны түһэрбит. Дьэ, ити киирэн биһирдэххэ иһик. Кырдык Василий Васильевич төрөөбүт сирэ Уус-Алдан Түүлээх нэһилиэгэ буоллаҕа дии. Иһик дьээбэлээх анекдоттары элбэҕи кэпсээххэ сөп.

Василий Васильевич хоһооннору хото айар хоһуун киһи. Хоһоон тылын сааһыһыра, аттаран туруорара, рифманы күүскэ оонньоторо, сахалыы тылы билэрэ — бу Ваһылай ис айылгыта, олоһор бэрлэлибит ис туруга, өйө-санаата, кута-сүрө, олоххо кэлбит кутуга. Кини онуга суох кыһаан олоһобот, кини онуга суох олоһор суох! Үрүн көмүс баттаран өрүтэ анһан кэбистэһинэ, үп-үрүгү ырбаахытыгар бэйэтигэр барар хаалтыһын бааннаһына — бу улуу учуонай өвүнһөр киһи курдук киһи бастаан көрөр. Сүрдээх интеллигентнай киһи. Бултка, үлэҕэ да таһаһа-саба сөрү-сөпкө барар, ыраас, өтүүктэммит буолар. Бултааһына да, үлээтэһинэ да таһаһа киртийбитин көрбөккүн. Оннук чэнчис, ыраас киһи. Хоһооннору да оннук сырдык, ыраас уобарастарынан тыргылдыбыт сэргэх наардаах буолаллар. Холобура:

Холобура:

Күн анһыгар күчүк буолан
Киһи олоһуо суох тустаах,
Сир үрдүгэр кини суолун
Хайаан да хаалларыахтаах.

Хаалларыахтаах сиргэ киһи
Ханнык эмэ үлэтин,
Булуһчулаах ытык иһин,
Бэйэтин кэчигэритин.

**САХА ИТЭҔЭЛИН
ТУҔУНАН**

үлэ баар. Илин Сибиргэ биһир саамай үөрэтиллибит итэҕэл быһытыһан биллэр. Итэҕэл бөлөҕө дьин биһиэхэ ханнык эрэ сиктэ курдук буолбатах, саха дьонун үксэ саха итэҕэлин бөлөҕөр киирэллэр. Онон итэҕэл бөлөҕө дьин биһиэхэ суолтата улахан.

— Сахаларга биһир итэҕэл суох, итэҕэл дьон мөккүһүн тахсаллар дииллэр. Ити төһө оруһунаарый?

— Туох да онно суох тыл. Сорох норуот эмчиттэрэ итэҕэли туһана сатыһылар. Ол тынан баран норуот эмчитэ дьин норуот эмчитэ, итэҕэл киһитэ буолбатах. Эбэтэр Сырдык эһин курдук дьон элбэх итэҕэли булкупан суруйаллар. Ким баҕарар оннук суруйуон эбэтэр ханнык эмэ сиктэни тэриһиһи сөп. Ол тынан баран саха историческай итэҕэлин туһунааччы буолбатах. 1990 сылтан саха историческай итэҕэли Айыы Үөрүүгэ дьин аатынан «Кут-сүр» кыһа эрэ илдэ сылдьар. Бары баар, суогу суох дьэхтээхпит.

— Аныгы кэмгэ саха итэҕэлэ туһата суох дьэхчилэр бааллар.

— Итинник этии ыһыһар, сэргэни, чороону, төрөөбүт сирин, кырдыһаһы ытыктааһыны, өҕө дьолун өгөрүүнү, олонхону эһин туһата суох дьэхтикэ тэһинээр. Биһиги бу боппуроска мөккүһэ саһаабаппыт. Итинник дьонго Конституция сөптөөх эппиэти биһирэ. Айыы Үөрүүгэ аныгы олоххо туһанар суоллары мэлдьи көрдүүбүт. Холобура, ыччаты иһтергэ тоҕус моһолу ааһы дьин туомнардаахпыт. Билингги ыччат иннигэр манньк моһоллор бааллар: арыгы, наркотик, итэҕэл суох буолуу, буруйу өгөрүү, кырыктыһыны, өйө суох буолуу, ымсыһыны, содурдаһыны, СПИД. Ыччат 30 бырыһыана бу моһолу кыһай-

ан ааспат. Биһиги ыччаттарга бу моһолу аһар итэҕэли биһиргэ кыһанабыт.

— Намга итэҕэл бөлөҕө хайдах тэриллиэн сөбүй?

— Итэҕэл бөлөҕө эһиэхэ баар эбээт. «Айыы итэҕэлэ» дьин ааттаах. Биһиги итэҕэлбит сүрүн кинигэтин «Айыы туомнара» дьэни биһирэн турарыт. Онон кинилэр «Кут-сүр» кыһа аатыттан үлэлиллэрин көнүлээбиппит. Аныгытын үлэ хайдах бара ити бөлөхтөн уонна Нам дьонуттан тутулуктаах. Хас нэһилиэк аайы эмиэ итинник бөлөхтөр баар буолуохтаахтар. Биһиги итэҕэл бөлөҕүн тэриһэр дьону үөрэтэргэ бэлэммит уонна үөрэтэн баран «Айыы туомнара» дьин кинигэни туттарыахпыт.

— Эһиги бу сырдыгытыгар туох сыаллааххыты?

— Сүлүһэ өрүскэ үс улуу хочо баар. Олортон биһирдэрэ Эһиги буолар. Манна биһиги улуу төрүттэрибит Нам өвөнһөр уонна кини уола Мьыма олоһорбуттара. Биһиги кинилэр олоһобут Ытык сирдэригэр сылдьан сүгүрүүрү сөрүктээхпит. Ити дьон эһиги улуу төрүттэригит буолаллар. Ону аһан саха омуга барыта кизн туттар дьон. «Кут-сүр» кыһа ытык дьоннор испиһэктэрин өгөрө сылдьар. Билинггитэ быһа холоон 400-чэ аат баар.

— Итэҕэл дьэни хайдах өйдүүгүтү?

— Итэҕэл дьин былыргыттан сөп санааны туһуһу дьин суолталааҕа. Эһэй Бототур саха дьонун сөпкө олоһорго үөрөһүтэ. Биһиги киһи ис кыахтааһын итэҕэйбит уонна ити ис кыагы туһанар суолу Айыы Суола диһибит. Мин Нам дьонугар бары үчүгэйи баҕарарыһым! Дом!

Кэпсэттэ
Светлана ЛУКИНА

Киһи суола ыраас, сырдык
Уонна көнө буолуохтаах,
Ону кытта тэһинэ кырдык
Аргыстаһа сылдьыахтаах.
Дьэ, ити! Бу тылларга сүрдээх дьин ис
хоһоонноох тыллар бааллар —
Күн анһыгар күчүк буолан
Киһи олоһуо суох тустаах,
Өссө —
Киһи суола ыраас, сырдык
Уонна көнө буолуохтаах.

Хайдах курдук биһирдэ аахтаахха боростуой курдук тыллар, хос-хос аахтааххына дьингээн, өйгүн сүүһүн күлүктэн ыраас, сырдык урсунна таһаарар кыахтаахтара сүдүнүөн! Көр, ити, «сүдү», «сүдүнүөн» дьин тыллар улуу, улахан тыллар! Ол аата мин Ваһылайым, «Сүдү киһи!» Дьингээн сүдү киһи сүрдээх киһилии майгылаах, эйвэс-сайаас ыллам киһи, мээһэ-мээһэ саһаран чахлахаммат, кииргэммэт, «мин да мин» дэм-мэт, холку, намыһын киһи «сүдү киһи» буолар. Дьонго кэрэни, туһалааһы өгөрөр, олус биллилээх, өйдөөх, онтукатын дьон туһугар өгөрөр киһи бу — «Сүдү киһи» дьин аакка сөп түбэхэр. Онон оннук! Ваһылай оннук киһи!

Хоһооннорун ылан көрүүххэйиң, өссө:

МИН

Ким эрэ көмөгө наадыһар,
Эбэтэр чөрүчүттэн доһууһар,
Эбэтэр абарар-сатарар
Куолаһын-сакатын истибэт
Мин дьыһэй буолумуум!
Дьолоһоттук эбэтэр күчүкүтук
Одуулуур хараһы
Араарбат, ааксыбат,
Аксарбат быһыһынан
Анаарбат буолумуум!
Өстөөгүм мичээрэ
Мэкиэрэ тэһинэһин,
Доһорум сэмэтэ
Эһи курдук күчүкүтүм —
Мин билбэт буолумуум!
Дойдубут баһыраһы
Үчүчүтүм, сайдыһытын,
Бириэмэ, эпохам
Бу ылаам таһыһытын —
Мин туһойбат буолумуум!

СЭКИ

(Бүтүүтэ бэчээттэни)

Най ыччатын хаһыат иһинээби

Биһиги ыалдьыппыт

«УЛУУСКУТ ТУҔУГАР ТАҔААРЫЫЛААХТЫК ҮЛЭЛЭЭН»

Биһиги кэмгэ эдэр киһи салайааччыга тийэ үүнэрэ сэдэх көстүү буолбатах. Ол курдук ангардаас биһиги улууспутугар уонтан тахса эдэр салайааччы таһаарыылаахтык, аныгылыы хайысханан үлэлиин-хамсыы сылдьаллар. Олортон биридэстэра улуустаагы ыччат управлениетын сүрүннүүр специалиһа Вадим Кутуков буолар. Вадим 1975 с. Хатын Арыы нэһилиэгэр төрөөбүт. Алын сүһүөх кылаастарга Көбөкөн орто оскуолатыгар үөрэммит, онус кылааһы 1№-дээх Нам орто оскуолатыгар бүтэрбит. Оскуола кэнниттэн Дьокуускайдаагы пед. училище физкультурнай салаатыгар үөрэнэ киирэр, кэлиҥи Хабаровскайдаагы гос. сулуусна үөрэбэр киирэн үөрэнэ сылдьар. Кэргэннээх икки орлоох.

- Оскуолага үөрэнэр сылларгар ким буолуохтун баарар эмигиний?
- Адам туйабын хатараары, күүстээх боксер, спортсмен буолар баҕа санаалаарым. Онтум, хомойуох иһин кыаллыбата.
- Лидер быһымытынан киһиэхэ ханнык хаачыстыбалары сыаналыыһын?
- Үлэһит, бэйэтин дыалатыгар бөрүннүлээх, эппиэтинэстээх, дьону-сэргэни өйдүүр, өйүүр дьону убаастыыһын, сыаналыыһын.
- Бу ыччат хаһаансыттан үлэлигин?
- 2003 сыл күһүнүттөн.
- Ыччаты кытта ыччат туюх сүрүн ыарахтатар баалларый?
- Биһиги ыччат өйө-санаата олох атын, олоххо ирдэбилэ урдук. Үөрэххэ күүскэ тардыһар, инники күүнгэ сылдьар. Ол быһыһыгар дьон илиитин-атаарын маньыр, ким эрэ онорон биэрэрин күүтээччилэр, сүрээс суохтар эмиз бааллар. Маньнык ыччаты кытта үлэлиир ыарахан.
- Иллэҥ кэмгэр сөбүлүүр дьарыгы тугуй?
- Иллэҥ кэммин өрлөрбун кытта атаара сатыыһын. Түгэн көһүннээһинэ бултуурбун, балыктыырбын, айылҕага сылдьарбын сөбүлүүбүн.
- Эдэр ыччатка баҕа санаа?
- Биһиги олох ирдэбилэ үрдээн, күн-түүн сайдыы бара турар кэмгэр хайаан да үөрэхтээх киһи буоларга кыһаллыһыҥ, олоххут тус бэйэригиттэн эрэ тутулукутааһын умнумаҥ. Улуускут, республикаҕыт сайдарын туһугар таһаарыылаахтык үлэлээҥ.

Ыччат үөрэнэр, сайдар

КИИН КУОРАТ СТУДЕННАРА

Киин куораттарга үөрэнэр студеннар дойдуларыгар сыһыана, сайыллы кэлэ сылдьалларыгар түбэһиннэрэн, ханнык үөрэххэ үөрэнэллэрин, туюх ыарахаттары көрсөллөрүн интэриэһиргээн уонна киин куораттар үрдүк үөрэхтэригэр саҥа туттарсан киирэр өрлөрүгө көмө буоллун диин көрсөн кэпсэтибит.

Ол курдук биһиэхэ Санкт-Петербурдаагы А.И. Герцен аатынан государственнай педагогическай университет омукутун салаатыгар үөрэнэр Маша Дьячкова, Дальнай Востоктаагы (Хабаровскай куорат) государственнай сулуусна академиятын студентка Айталина Скрябина (аллараа хаартыскага) уонна Новосибирскайдаагы государственнай архитектурнай-строительнай университет студена Александр Балсуков (үөһө хаартыскага) ыалдьыттыыллар. Билсэн-көрсөн, ааптытын-суолбутун ыйыталаһан баран кэпсэтингэ киирээбит.

«Тоҕо, чуолаан, киин куоракка үөрэнэри таллыгыт?» диин ыйытыыга кыргыттар «престижнэй, быдан ордук», оттон Александр «тоҕо эрэ бу туһунан улаханньык толкуйдаабатабым, мин иһинбэр выбор элбэх этэ, ол курдук билигин үөрэнэ сылдьар үөрэхпин сэргэ хас да үөрэххэ ЯГИТИ-га, ЯГУ-га, ФТИ-га, ИТФ-га кииртэлээбитим, дьоммун, доҕотторбун кытта сүбэлэһэн баран, сирин-дойдуну көрөөрү, туюх эрэ саҥаны, сонуну билээри, бэйэбин бэйэм дыһанан сылдьарыбын талбытым» диилэр.

«Тоҕо бу идэни таллыгыт?» диигинэ үһүөн оҕо эрдэхтэригэр баҕа санаа онгостон, майгыларыгар, дьодурдарыгар сөп түбөһөрүн иһин талбыттар. «Үөрэнэр усулуобуйа ыраах хайдарый, уопсай биэрэллэр дуо?» диин ыйытыыга, усулуобуйа араа үчүгэйин, уопсай биэрэллэрин, элбэх араас омукут студеннарын кытта билсэбиттэрин эттилэр. «Араас омукутары кытта сыһыангыт хайдарый?» диигинэ ордук азиат омукутары кытта сыһыаннара үчүгэйин, Бурятияттан, Алтайтан, Тываттан, Монголияттан элбэх доҕоттордоммуттары, ол эрээри атааннаһааччылар, омукутан арахааччылар эмиз бааллар эбит. «Саха сириттэн төһө элбэххитий?» диин ыйытыыга Маша олоһор уопсайыгар араас үөрэхтэртэн 60-ча, Айта үөрэнэр академиятыгар 20-чэ, оттон Новосибирскайга быһа холоон 1000 саха студена үөрэнэр эбит.

Түмүккэ ыалдьыттарбыт быһыл саҥа киин куоракка үөрэнэ барааччыларга үөрэхтэригэр кыһаллалларыгар, эрдэттэн туюх үөрэх заведениета буоларын, тугу үөрэттиэхтээхтэрин ыйыталаһан билиэхтээхтэрин, ыарахаттартан толлубаттарыгар, бэйэрэ эрэллээх, эппиэтинэстээх, кэпсэтиннээх, элэккэй буоллахтарына барыта табыллыа диин сүбэ биэрдилэр. Оттон биһиги ыалдьыттарбыт республикага туһалаах дьон, үрдүк таһымнаах үлэһит буолан тахсалларыгар баҕара хааллыбыт.

Кэрэ эйгэтигэр

БАСТАТАН — БАҔА САНАА НААДА

Музыканы сөбүлээбэт киһи диин суоҕа буолуо. Элбэх ыччат бэйэлэрин музыка кэрэ эйгэтигэр боруобаланан көрүүхтэрин баҕараллар, ол гынан баран ону хайдах олоххо киллэрэри билэр киһи олох аҕыйах. Олиһин биһиги «Энсиэли-Рекордс» звукустудия салайааччытын Акимбетов Сергей Юрьевичи кытта кэпсэтибит.

- Сергей Юрьевич, «Энсиэли-Рекордс» салайааччытынан хаһаансыттан үлэлигин?
- Мин 1995 сылтан үлэбин саҕалаабытым. Бастаан хайдах, туюхтан саҕалаан үлэлиирбин билбэт этим. Эппиккэ дылы, олох «ыраас илиистэн» саҕалаабытым.
- «Энсиэли-Рекордс» звукустудияны тэрийэргэ эй-

изхэ ким идея киллэрбитэй?
- Ким да идея киллэрбэтэҕэр, бэйэм баҕа санаабынан салайтаран звукустудиябын арыһыбытым, үлэлээн барбытым.

- Эһи кыра эрдэххиттэн музыканы сөбүлүүбү дуо?
- Музыканы кыра эрдэххиттэн сөбүлүүбүн. Ол эрэн музыканы сөбүлээһин уонна музыканы оноруу диин араас-араас көрүгүнэр буоллаа дии. Музыканы оноруу быдан интэриэһинэй, айар үлэ буолар.
- Бастакы инструменгит?
- Бастакы инструменным - «Korg» синтезатор.
- Сергей Юрьевич, эһиги клиентаргытыттан ким дьонго-сэргэҕэ биллэр-көстөр «сулуус» буолбутуй?
- Нелли, Женя Колесов, Уля Дорофеева, «9-ая нота» группа, Афанасий Татаринов.
- Сахаасчыттарынан үксүн эдэрдэр буолалларынан сибээстээн, ыччат ордук музыка ханнык стилин талалларый?
- Музыка ханнык стилэ билигин муоданы - ону талаллар. Ордук рэп, хип-хоп.
- Эдэр ырыаһыттар ордук туюх туһунан ылыыларый? Ханнык изиһини тоһуйалларый?
- Үксүн таптал туһунан.
- Эһи санааҕар ким ырыаларын ордук табыллан толороруй?
- Нелли.
- Эдэр музыканнарга тугу сүбэлэһэҥ этэ?
- Бастатан туран, баҕа санаа дии саныыһын. Онтон сыал-сорук туруорунан ону олоххо киллэрин.
Юра МОРОДЦОВ кэпсэттэ

ЫЙЫТАЛАС — ЭППИЭТТИИБИТ

1. Биһиги улууспутугар биридиилээн предпринимателлэр ордук ханнык хайысхага үлэлииллэрый?
- Ордук тыа хаһаайыстыбатыгар, атыыга-эргиэнгэ, өгөнү онорууга (парикмахерскай, бытовое өгөлөр), транспортка үлэлэһэллэр. Тутууга үлэлэһээччилэр аҕыйахтар. Промышленностька, научнай-техническай сферага суохтар. Конкуренция аҕыйах өттүгэр дьарыктаныахтары сөп этэ.
2. Саҥа уларыйыһылар?
- Россияттан ылар табааргар НДС (налог на добавленную стоимость) диин суох буолла, атын дойдуттан ыларгар НДС төлүүгүн. Тэрилтэлэр курдук ый айы отчуоттаабакка предприниматель сылга иккитэ единай нолуок төлүүр, булгуччулаах пенсионнай страхованиета сокуон быһыытынан страховый усунуоһу төлүүр, онон бэйэтин пенсиятын хааччынар, социальнай страхованиета фондатыгар страховый усунуос төлөөтүбүнэ социальнай төлөбүрдэринэн (больничнай илиис, эмтэнэ бараарыгар төлөбүр, сыһыанарга санаторийга путевка о.д.а.) туһанар, медицинскай страхованиета эмиз усунуос төлүүр.
3. Бааһынай хаһаайыстыбага үлэлиир буоллаһына трудовой стаж ааһыллар дуо?
- Бааһынай хаһаайыстыбаны кытта үлэ дуо-

- габарын онорсон үлэлээтэххинэ уонна булгуччулаах пенсионнай страхованиета усунуоһа төлөнөр буоллаһына стаж ааһыллар.
4. Бэйэм саҥа дыһала арыһаахпын баҕарабын. Онно тугу сүбэлэһэтигитий?
- Бастатан туран, үчүгэйдик толкуйдаан баран сыалгыҥ, былаангыҥ быһаараһын, бизнес-былаан онгосторун. Бизнес-былаана суох үбүлээһингэ харчы кыайан булбаккын. Бухгалтер, юрист консультациялара наада буолар, холобура, нолуок органнарыгар докумуоннары бэлэмнииргэ, финансовый сокуоннары тутуһууга, государственнай регистрацианы барыыга, дуогабардар усунуобуйаларын үөрэтиигэ, типовой докумуоннары толорууга о.д.а. Нолуок инспекциятыгар баран консультация ыларын наада.
5. Предприниматель туюх бырааптааһый?
- Предпринимателлэр бары тэг бырааптаахтар. Онорор өгөлөрүн, онорон таһаарар табаардарын ханна баҕарар батарыахтарын сөп. Табаарын, өгөтүн сыанатын бэйэтэ быһаарар. Вас билэр маллаах буолуон сөп (сир, дьиз-уот, оборудование, сырьё, матырыйаал, айылҕа матырыйаала, айылҕа ресурслара). Кредит ыһан сөп. Дьон үлэтин, информацияны туһаныан сөп. Булгааһыныан, балыктааһыныан, отон хомуйуутунан дьарыктаны-

- ан сөп. Бэйэтин интэриэһин көмүскэнэр бырааптаах.
6. Предпринимателлэр эбээһинэстэрэ?
- 1 этапка: государственнай регистрацианы барыы; лицензияны ылыы; бухгалтерскай, финансовый, статистическай отчуоттары оноруу; налоговый учуокка туруу.
2-с этапка: трудовой законодательство ирдэбилин тутуһуу; гражданскай-правовой сделкаларга эбээһитилистибэни тутуһуу; айылҕага харыстабыллаах сыһыан; стандартизация, сертификация ирдэбиллэрин тутуһуу.
3-с этапка: нолуогу төлөөһүн; внебюджетнай фондага төлөбүрдэри оноруу; налоговой декларацияны тутуһуу; налоговой, бухгалтерскай отчуоттааһын; статистическай информацияны бизрии.
6. Государство өттүттэн сөптөөх өйөбүл баар дуо?
- Нолуок өттүнэн судургутуллубут (упрощеннай) системанан чэпчэтиилэр киллэриллэн эрэллэр. Предпринимательство фондата саҕалыыр киһиэхэ кредит бизэрэ.

Рубриканы А. И. КОРНИЛОВА, Т. Н. СТЕПАНОВА бэлэмнээтилэр

Эдэрди эрчимнээх, тоһуттар быччыкнаах

БИИР ДОЙДУЛААХТАРЫБЫТ – КИЭН ТУТТАР СПОРТСМЕННАРЫБЫТ

Улууспут аатын ааттаптыт, суон сурадырдыбыт киэн туттар эдэр спортсменнарбытын кытта билсиппинэрэбит. Кинилэр бу соторутаарыта буолан ааспыт Манчаары Баһылай 200 сааһыгар аһаммыт 17-с спартакиадага ситиһиилээхтик кыттан кэлбиттэрэ.

Маньнык ис хоһоонноох ыйгытыларга эппиэттииллэригэр көрдөстүбүт:

- 1. Аатын-суолун, хас саастааххыны, ханнык нэһиликтэн төрүттээхиний?
2. Спорт ханнык көрүгүнэн дьарыктанабыны, ханнык ыйааһынгаккирсэбиний?
3. Спорка уһуйбут киһини?
4. Туох ситиһиилэрдээхиний?
5. Топору дьарыктанарга усулуобуйа баар дуо?
6. Спортсменга ханнык хаачыстыбалар наадаларый?
7. Иллэнг бириэмэбэр тугунан дьарыктанабын?
8. Салайааччы эбитиг буоллар улуус ычмата чөл олохтоох буоларын туһугар тугу оңоруон этэй?
9. Эдэр дьонго бизэ туруктаах буолалларыгар сүбэн.

- 1. Софронов Иннокентий Ионович, 18 саастаахпын, Нам сэл төрүттээхпин.
2. Көңүл тустуу, 55 кг.
3. Спорка айыллаттан дьоруудаахпын билэммин бу көрүгү талбытым.
4. Дальнай Восток чемпионабын уонна маастарга кандидатын.
5. Усулуобуйа барыта баар.
6. Кыайыга дьулуурдаах уонна күүстээх санаалаах буолуохха наада.
7. Иллэнг бириэмэм суодун кэриэтэ.
8. Спорду күүскэ сайыннарым этэ, тылынан буолбакка, дыылаанан.
9. Арыгынан, табагынан үлүһүйүмэн, спорду таптаан.

- 1. Охлопков Василий Афанасьевич, сааһым 18, I Хому-стаахтан сылдыабын.
2. Сүүрүүн дьарыктанабын.
3. Минигин сүүрүүгэ аҕам Афанасий Егорович, тренердарым Гаврил Нохтунский, Артур Феофанов угуйбуттара, уһуйбуттара.
4. «Азия оҕолоро-2004» үһүс аан дойдутаагы спортивнай күрэхтэһии кыттылаарыбын, республика чемпионабын уонна призерабын.
5. Дьарыктанарбар усулуобуйам табыгаһа суох курдук, элбэх бириэмэни үөрэхпэр ыытабын.
6. Тулуурдаах, инникитэ сыаллаах-соруктаах уонна ол сыалын ситиһэргэ элбэхтик дьарыктанабын наада.
7. Сүүрүбүн, үөрэхпэр бөлөмнүнэн-бин.
8. Бастатан туран, үп-харчы боп-пуруоһун быһаарыам этэ, онтон дьэ спортзаллары, стадионнары туттаран үрдүк таһымнаах күрэхтэһиилэри ыытыам этэ.
9. Элбэхтик спордуна дьарыктаныннар.
1. Ядрев Петр Николаевич, 22 саастаахпын, I Хому-стаахпын.
2. Хотугу многоборьенан дьарыктанабын.
3. Тренерим Анатолий Михайлович Софронов.

- 4. Соторутаарыта Манчаары Баһылай спартакиадагыгар 2-с миэстэни ыллым.
5. Усулуобуйа баар.
6. Күүс, сымса, көрүгүгэр үөрүйэх наада.
7. Телевизор көрөбүн, бултуубун, балыктыбын.
8. Ыччакка аналлаах, чопчу сыаллаах-соруктаах күрэхтэһиилэри тэрийиэм этэ.
9. Спордуна дьаныһан туран дьарыктанын.

- 1. Гладков Анатолий Анатольевич, 23 саастаахпын, Наммын.
2. Мас-рестлинг, 74 кг.
3. Эверстов Юрий Афанасьевич.
4. Республика онус чемпионатыгар-II, Россия норуоттарын икки ардыларынаагы фестивалга национальнай спорт көрүгүгэр-I, «Мас Мэхээлэ» бириһингэр үс төгүл -I, «Биэстэ-эх Бочоох» бириһингэр-I, «Василий Шараборин» бириһингэр-I, «Күүстээх Дэнэеккин» бириһингэр абсолютнай чемпион буолулаабытым.
5. Усулуобуйа барыта баар.
6. Спортсменга ирдэнэр хаачыстыба барыта наада.
7. Иллэнг буолбаппын.
8. Спорткомплекс тугуллуон наада.
9. Спорка сөбүлүүр көрүгүнүгүнэн дьарыктанын.

- 1. Дьяконов Николай Викторович, 27 саастаахпын, Түбэбин.
2. Мас тардыһыта, 90 кг.
3. Магнайгы тренерим Эверстов Юрий Афанасьевич.
4. 1997 с. мас тардыһытыгар СР спордуна маастарабын, «Дыгыи ооньуулары» биэс төгүл кыайылаарыбын, «Манчаары ооньууларыгар»-1, «Дэнэеккин ооньууларыгар»-1, «Мас Мэхээлэ»-түөрт төгүл 1 миэстэ уода.
5. Усулуобуйа барыта баар.
6. Тулуур, дьулуур, кыайыга эрэллээх буолуу, түргэн туттуу-хаптым, техниканы баһылааһын.
7. Иллэнг кэммэр айылдаа сылдырбын, бултуурбун, балыктыбын сөбүлүүбүн.
8. Спорт, культура, туризм сайдытыгар тугу бөтөтүн ыытыам, үлэ миэстэтин таһаарга анал программаларга үлэлэһиэм этэ.
9. Ыччаттарга барыта бэйэбит илиниттэр баар, ону мүччү тутуман дьэн сүбэлибин.

- Түгүниһин туһанан өйөбүл, күүс-көмө буолбут спонсордарбар «Колми» САО директорыгар Н.И. Румянцевка, «Гранд» САО ген. директорыгар С.К. Прокопьевка улахан махтабын тиэрдэбин.
Бу курдук биһиги эдэр спортсменнарбыт араас күрэхтэһиилэргэ кытталлар. Кинилэргэ спорка үрдүктөн үрдүк ситиһиилэри, кытаанах доруобуйаны уонна улуустарын аатын ааттатан араас үрдүк таһымнаах күрэхтэһиилэргэ кыайа туралларыгар баарабыт.
Матырыйааллары С. ЗАБОЛОЦКАЯ бэлэмнээтэ.

Представь себе, там внизу текла река, бумажная река! Шуршал поток изорванной в клочья бумаги! Были видны фрагменты написанных слов, имен, дат, в нос мне ударил тяжелый запах тлена. Я понял тогда, что по этим дорогам мне никуда не дойти. Ты спишь. Я захожу в твою комнату и вижу, что ты спишь. Целую тебя в щеку и уже собираюсь уходить, но ты открываешь глаза и улыбаешься мне. Смотришь на меня и улыбаешься. Ты говоришь, что ждала меня послушать сказку. Я присаживаюсь на край твоей кровати и говорю «иди ко мне, моя маленькая», обнимаю, целую тебя. Ты смеешься, а потом, взглянув мне в глаза, шепчешь «я люблю тебя, папочка». Я же, совсем уже проснувшись, произношу: «Я я люблю тебя, дочка». Чуть позже на том мосту я нашел куклу, маленького, улыбающегося плюшевого мишку — с тех пор мне снится этот сон. Кажется, будто у меня есть дочь, она родилась 17 числа шестого месяца — ей всего пять, но меня поражает ее взгляд — совсем уж взрослый, серьезный взгляд. Там у меня любимая работа, красивая жена, и я счастлив. Тот зыбкий, нереальный мир кажется мне таким знакомым, родным. Странно, как я мог выдумать такое, наверное, я потихоньку схожу с ума. Я чувствую себя как бы наполювину, но пока не знаю, с какой стороны. Меня радует только то, что с тех пор нас стало трое: я, плюшевый мишка и розовый закат. Дальше пустыня, лес, звери, охотники и их жертвы. А далеко-далеко, за много миль от этого места, на другой стороне, другой половине, в своей комнате в кроватке спала девочка. Всего час назад она со слезами жаловалась своему папе, что у нее пропал плюшевый мишка, подаренный ей на день рождения. Она плакала, а папа успокоил ее, вытер слезки, сказал, что мишка обязательно найдется, поцеловал в маленький носик. Она успокоилась и заснула. Ее любимый папочка тоже спал и ему снился сон. Ему казалось, будто он на перекрестке — стоял светофор, мигал желтый свет. В руках он держал плюшевого мишку, вокруг был лес и солнце катилось к закату. Петр МАКАРОВ, Алматы

Уйулба эйгэтэ УЛААТЫЫ СУОЛЛАРА

Эн баҕа санааҥ - түргэнник улаатыаххын баҕараһын. Улаатыы дьэн - бу кимтэн да тугулуҕа суох (самостоятельный) буолуу эбэтэр бэйэҥ бэйэҥин салайынар буолуу. Улахан киһи ханнык хаачыстыбалардаах буолуохтааһын кытта билсис, бу эн инники олоххор бэйэҥ иннигэр туруоруммут сыалтын уонна баҕа санааҥ ситиһэргэр туһалыа.

Бэйэни убаастаныы Эн бэйэҥэр үчүгүйдик сыһаннаһаһын, бэйэҥ кыаххар эрэниһин, бэйэҥ санааҥнан салайтарыһаһын. Бэйэҥ бэйэҥин убаастырыһын эйиэхэ дьону кытта алтыһарга, ыарахаттары туруоругар, туораттан сабыдылга бэриммэт буолуугар көмөлөһүө.

Өй-санаа өттүнэн улаатыы Эн толкуйдуур дьоруудааххын, бэйэҥ иннигэр туруорунар сыалын ситиһэргэр үөскүүр мэхэйдэри уонна ыарахаттары сатаан туруругун. Тулуурдаах киһи бэйэтин баҕа санаатын өрүү ситиһэригэр бизэ эрэллээх буоларын билэрин.

Дьонго убаастабыллаахтык сыһаннаһыы Дьону кытта алтыһыыга эн тулуурдаахтык, үтүө санаалаахтык сыһаннаһаһын. Дьону кытта бизэргэ үлэлэһэргэ дьулуһаһын; араас саастаах, араас дуоһунастаах дьону кытта сатаан кэпсэтэһиҥ; дьон санаатын, ол эбэтэр миһиһиһи уонна интэриһиһи учуоттуугун; конфликтнай ситуацияда бэйэни хайдах салайынары билэрин уонна маньнык ситуацияттан таһар суолу сатаан тобуларыҥ.

Иэйиини (чувствонь) өйдөөһүн Туора дьонго үтүө суобастаахтык сыһаннаһарга бөлөмүгүн. Эн бэйэҥ ис туруккун (чувствонь) дьонго тириэрдэргэр атын дьону хомоппоккун, атаҕастаабаккын уонна кинилэри кытта конфликтка кирибэккын. Эн бэйэҥ чувствонь сипит-хоппут киһи курдук салайынаргыҥ билэрин.

Бэйэни бэйэ саһааныы Эн сатаан быһаарыһыһы ылынаһын уонна ол быһаарыһыһы бэйэҥ толороһун. Эн бэйэҥин салайынарга атын дьонго тугу да содулу оңорбоккун. Ылыммыт дыылаһын үлүһүйэҥ толороһун, кэтэхэр түмүккэр тийээри быһаарыһылаахтык хамсанаһын.

Эппиэтинэс Бэйэҥ оңорбут быһыыларга уонна олоҕо түмүктэригэр бэйэҥ эппиэттигин; аһардаһы ылары эрэ буолбакка бизэри эмиэ сатыһыҥ; туора дьон интэриһин учуоттуугун; общество бэрээдэгин тутуһаһын; чугас дьонун уонна төрөөбүт дойдун иннилэригэр ытык кэстээххин билэһиһин.

Олоххо тугу да чопчокити бэриллибэт. Дьиннээхтик сипит-хоппут киһи буола улаатар инниттэн эйигиттэн улахан дыһаардаах үлэ эрэйиллэр. Бу Фридрих фон Логау эппит тыллары өйдөө: «Бэйэни кытта бэйэ кириһитэ саамай ыарахан кириһин буолар. Бэйэни бэйэ кыайыта - бу кыайылартан кыайыы». Ол эбэтэр киһи бэйэтин ханнык баҕарар түгэннэргэ сатаан салайынар буолуохтаах.

Улаатыы суолугар киһи сайдыта хайаны өрө дабайыы курдук - хас үктал аһын тупсан иһэр. Мэтэ-Хаккалас улуһун филиалын материалларынан

ТАПТАЛ... — БАРАММАТ ТЕМА

Киһи аймах кэрэ аһара уонна таптал - бу быстыспат өйдөбүллэр. Этэллэр эбэтэр: «эр киһи хараһынан, оттон дьахтар кулгааһынан таптыр» дьэн. Ромео уонна Джульетта, Тристан уонна Изольда, Руслан уонна Людмила, Ньургуһун уонна Лоокуут...

Билигин таптал сырдык, ыраас өйдөбүлэ сүтэ быһыытыһан наар эт-хаан сыһаныгар охтуу бу үрдүк иэйиини буомурдан эрэр дииллэр. Телевизорга, кинизэ, кинигэ эротиканы аһан олус малтачы көстүүлэр, тапталы калтэй секса кубулулар аһаҕас сценалар ыччакка чопчок сиһиһиһи тарҕаталлары, сир- майгы өттүнэн сатарыталлары аҕа көлүөнэ бэлэтиир. Итиннэхэ эдэр ыччат бэйэтэ тугу диирий?

Дина, 25 саастаах: — Таптал араас буолар, эт-сиин тардыһыта, өй-санаа буккуллууга, дууһа иэйиитэ. Таптал дьэн эр киһи ис иэйиитэ.

Надя, 22 саастаах: — Тапталы тылгынан сатаан быһаарбаккын. Маньнык кэрэ иэйиини кынаттыр, онон таптаан уонна таптатыҥ.

Ваня, 15 саастаах: — Мин санаабар таптал дьэн аан дойдуга саамай кэрэ, дриинг, күндү иэйиини, киһи ол иэйиини кулута буолар. Ол ыһан баран, бэйэ-бэйэни сөбүлүү көрсүү эмиэ буолуон сөп.

Лена, 18 саастаах: — Таптал — таптаһар дьон истиг иэйиилэрэ. Тулаҥ барыта сырдаан, олус кэрэ буолан көстөр уонна олодун саһаттан саһаланар.

Александр, 16 саастаах: — Таптал дьэн уоллаах кыс истигник, чугастык өйдөһүүлэрэ, бэйэ-бэйэлэрин тустарыгар тугу да кэрэйбэт буолуулар.

Анна, 23 саастаах: — Таптал мин өйдүүрбүнэн эт-сиин, өй-санаа тардыһыта, өй-ытыктабылы, сүрэх-доруодоһууну, эт-сиин баҕа санааны үөскэтэр. Өскөтүн эйиэхэ бу этиллибит үс ситим суох буолууһуна, эн таптаабат эбикиһин.

Толя, 15 саастаах: — Таптал дьэн «кошмар» буолаҕа дии. Киһи маньнык иэйиингэ ыллардаһына хайдах да буолуон билбэт. Куруук таптыр киһигин көрүүххүн, аттыгар сылдыһаххын баҕарарын уонна онтон ордук эйиэхэ тугу да наадата суох курдук буолар.

Слава, 16 саастаах: — Таптыртан санаарҕаһыһы, дууһа мариһытын, эрэйи эрэ көрөбүн, кими да, тугу да билиммэт буолуу үөскүүр.

Ыйгытыларгытын, этиилэргитин, матырыйаалларыгытын маньнык аадырыска күүтэбит: Нам с., Степан Платонов уул., 17. Тел.: 42-4-03

«Ылык» хаһыаты бэлэмнээтилер: С. М. Заболоцкая, Т. Н. Степанова, Ю. Мордосов. Ыччат хаһыатын таһаарыыга «Энсиэли» хаһыат редакциятыттан эппиэттээх Л. Уваровская

Проба пера ЗАКАТ И ПЛЮШЕВЫЙ МИШКА

Закат. Вот тебе и конец, еще один день моего пребывания здесь. Там, у дороги, последние лучи бросились на деревья от нижних ветвей и до самых вершин. Кажется, будто солнце светит ярче, нежели днем. Не знаю почему, но сегодня ты кажешься мне каким-то особенным. Я помню, ты был таким, когда я впервые заметил, как красиво ты уходишь. В тот вечер тишина почти осязалась, а сегодня в первый раз за много лет эта земля показалась мне родной. Смотрю сейчас на долину с вершины холма и чувствую, что здесь мой дом. Там, среди деревьев - хижина, очаг, у которого я пережил ураганы. Я не знаю, где родился, но здесь я вырос, здесь живу. А ведь когда-то ты с собой приносил страх. С тобой из темных половин леса, из зловонных болот выползали они, охотники тьмы. В небесах всегда только звезды рисуют грани каких-то созвездий, тут не бывает луны, а ночью слышны лишь жуткие крики. Как я мог предположить, что все эти кошмарные создания — мои? Да! Они были моими. Мои страхи, мои видения. Все это обрело формы, начинало дышать. Они размножались, видоизменяются, но потом я обнаружил, что есть и чужие: маленькие и большие, сильные и слабые. Пожирают друг друга, живут рядом. На этой земле огромным крестом лежат две дороги. На перекрестках стоят светофоры, мигает желтый свет. Помнишь, когда-то очень давно я пошел по одной из этих дорог. Через много дней пути я выбрался на мост, очень длинный железный мост. На нем я услышал шорох трущейся бумаги.

ИҮИРЭХ ТЫЛЛАР

Күндү аҕабытын, аһабитин, Ленин, икки «Ула Кыһыл Знамята» орденар кавалердара, улуус бочуоттаах гражданина **Аргунов Дмитрий Тимофеевич** 70 сааскын туолар кэрэ-бэлиэ күнгүнүн итинтик-истинтик эбэр-дэлиити! Бу бэлиэ күнгүнүн эйнэхэ кытаанах доруобуйаны, ахсаабат дьулууру, уһун, дьоллоох ологу баҕарабыт. Оҕолорго, сиэннэргэр уҕараабат кыһамныыг, өйбүлүн, үтүө холобурун иһин улахан махталбытын тиздэбит.

Оҕолорун, сиэннэрин, кийииттэрин, бырааттарын, балтыларын

БИЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА

«Подросток» комплекснай-профилактической операция чэрчитинэн бу дьыл атырдахыйн 17 күнүттэн балаҕан ыйын 28 күнүгэр дылы удууастаагы КДН иһинэн «Подросток» оперативнай штаб тэрийитинэн «Телефон доверия» үлэтин. 42-4-03 телефонуга эрийэн долгунар боппурустаргытыгар эппиэттэри, туһааннаах специалистар субаларын ыһааххытын сөп. Ыччат социальнай-психологической өйбүлүн киһини психологтара, дьно көргөн уонна оҕо киһини үлэтигэрэ, быраабы араҕаччылыыр органнар үлэтигэрэ, юрист, быраас, опека уонна попечительство, үөрэх управлениетын үлэтигэрэ телефонунан төлөбүр суох консультациялары оҕороллор.

Телефонуга дьуһуурустуба графига:
 Атырдахыйн 17 күнэ - ыччат өйбүлүн киһини психолога, милиция үлэтигэ;
 атырдахыйн 24 күнэ - үөрэх управлениетын үлэтигэ, юрист;
 атырдахыйн 31 күнэ - үөрэх управлениетын үлэтигэрэ;
 балаҕан ыйын 7 күнэ - ыччат киһини психолога уонна дьно көргөн киһини үлэтигэ;
 балаҕан ыйын 14 күнэ - быраас, опека уонна попечительство үлэтигэ;
 балаҕан ыйын 21 күнэ - милиция үлэтигэрэ;

балаҕан ыйын 28 күнэ - дьно көргөн уонна оҕо киһини үлэтигэрэ.
 42-4-03 телефонуга сэрэдэ айыы 19.00 - 22.00 ч. күтүбүт.

Намский ЛТЦ ЯТЦЭ ОАО «Сахателеком» сооһиатта, что в связи заменой старой АТС на новую цифровую АТС в селах Едейцы, 1 Хомуस्ताах произошли следующие изменения в наборе номера:

1. На АТС Едейцы внутри поселка соединение производится путем набора 5-и цифр (раньше - 3-х). Например, вместо «099» набирается «25099».
2. Все исходящие звонки из с. Едейцы, в том числе «8», набираются без набора цифры «6».
3. Абоненты АТС 1 Хомустаах все исходящие звонки, в том числе «8», набирают без набора цифры «9».

К сведению абонентов с. Хамагатта: в связи с переключением на новую цифровую АТС возможны технические остановки в период с 15 по 17 августа.
 В 17 квартале Якутска сдается однокомнатная благоустроенная квартира (желательно семье). Оплата: поквартально - 8 тыс. 500 руб., ежемесячно - 9 тыс. руб.
 Конт. тел. 41-8-15

Снимем на длит. срок квартиру или частный дом в центре с. Намцы, с телефоном, газом. Чистоту и порядок гарантируем.
 Тел. 41-1-08

Купим частный дом, также продаем 1-комнатную квартиру в с. Намцы.
 Тел.: раб. 42-3-23, дом. 42-3-09

Сниму частное жилье в центре с газом и телефоном на длительный срок. Предлагаю услуги электрика по монтажу внутренней проводки и электроустановочных изделий.
 Тел. 41-2-83, спросить Ивана.

Намскому алмазогранильному заводу требуется временно работник на должность главного бухгалтера с опытом работы в производстве не менее 3 лет, знанием «1С:Бухгалтерии».
 Обр. по тел. 42-6-53, 41-0-70, 89142258780

Утеряны водительское удостоверение 14 АН 748138 и свидетельство о регистрации Т. С. НТ №836020 на имя Винокурова Алексея Алексеевича считать недействительными.

Считать недействительным утерянный паспорт серии 9801 №125561, выданный ЯГУВД 07.06.2001 г. на имя Захарова Поликарпа Поликарповича.

ВАМ СРОЧНО НУЖНЫ ДЕНЬГИ?

Кредитный потребительский кооператив граждан

«АЛМАЗКРЕДИТ-СЕРВИС» выдает КРЕДИТ населению до 30 тысяч рублей.

Наш адрес: с. Намцы, ул. И. Винокурова 3, здание «Ассоль» на 2 этаже.

Улуус баһылыгынын дьаһала

НАМ-ТААСТААХ СУОЛУНАН АЙАН ТЭРИЛИНЭН СЫЛДЫБЫНЫ ХААЧЧАХТЫЫР ТУҮУНАН

Таастаах нөһилиэгин баһылыга М. М. Куличкин сайабыллыһаһытыгар олоһуран, «Нам-Таастаах» айан суола кэмигэр тугууларын уонна айан тэрилинэн куттала суох сырыһыны олохтуур иһиттэн дьаһайбын:

1. Тутуу үлэдэрэ түмүктэниэхтэригэр диэри «Нам- Таастаах» суолунан Кэҥкэмэ үрэхтээн Таастаах нөһилиэниһэлээх пуунугар диэри учаастакка 5 т уонна онтон ыарахыны тийэр массыналар сылдьалларын хааччакхтыырга.
2. ИДьУО начальнига (Ефимов Е. И.) «Нам-Таастаах» суолунан ыарахыны тийэр айан тэриллэрэ сылдьалларын хааччакхтыаһын тохтотулдуур диэри хонтуруоллуруугар.
3. Бу дьаһал туолуутун хонтуруоллууру «Нам улууһа» муниципальной тэриллини баһылыгынын солбуйааччыга Петров В. Р. суктэригэр.

«Нам улууһа» муниципальной тэриллини баһылыга Д. КОРЯКИН

Нам улууһун үөрэҕин управлениета, үөрэх үлэтигэрин профсоюзун комитетта 1 Хомуस्ताах орто оскуолатын директоругар Колесов Александр Михайловичка, улууастаагы гимназия директору иһиттэр үлэһэ солбуйааччытыгар Колесова Дарин Михайловнага, гимназия учууталыгар Зверстова Зоя Михайловнага күн күбэй иһэлэрэ. КРИВОШАПКИНА Александра Дмитриевна уһун ыарахы ыарыттан өлбүтүнэн дириг кутурбаммытын тиздэбит.	Е. С. Сивцев-Таллан Бүрө аатынан Бөтүг орто оскуолатын убаастыыр, чугас киһибит, ветеран үлэтигит. МАКАРОВА Христина Дмитриевна ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн кэргэнигэр, ветеран учууталыгыгар Василий Никитичка, оҕолоругар Грундя, Надежда, сиэннэригэр, чугас аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.
Биргэ үөрэммит табарыспыт ЗВЕРСТОВ Владимир Иванович эдэр сааһыгар хомолтолоохтук олохтон туорабытынан киһи ийэттэр, кэргэннэргэр, оҕолоругар, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит. Табарыстар, кыл. сал. Сабарайкина Р. М.	Убаастыыр убайытыгар Василий Никитичка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймактарыгар ийэлэрэ, эбэлэрэ, күндү киһибит Христина Дмитриевна ыарахан ыарыттан биниги кэксэбиттэн өлөн туорабытынан дириг кутурбаммытын тиздэбит. Бөтүгүнэн, Намтан Макаровтар, Осиповтар, Зверстовтар
Күндүгү саньыр эдьийбитигэр Софронова Елена Дмитриевнага таптыыр оҕото, кэргэннэргэр Ася, оҕолоругар, биргэ төрөбүттэригэр кэргэнэ, аҕата, бырааттара ЗВЕРСТОВ Владимир Иванович эдэр сааһыгар олус хомолтолоохтук өлөн олохтон туорабытынан дириг кутурбаммытын тиздэбит. Кытаалык, тулуйгү. Бөтүгүнэн Софроновтар	Руководство, личный состав и совет ветеранов Намского УОВД выражаем глубокое соболезнование начальнику штаба Намского УОВД капитану милиции Зверстовой Надежде Васильевне, ее детям, родным и близким по поводу кончины после продолжительной болезни любимой матери, бабушки МАКАРОВА Христина Дмитриевна.
Эдьийбитигэр Куткова Марта Николаевнага, быраалыгыгар Василийга уола, убайа ВИНОКУРОВА Кирсан Васильевич соһумардык өлбүтүнэн кэргэннэргэр, оҕолоругар, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит. Намтан Тихоновтар, Сивцевтар, Степановтар, Зыряновтар	Бөтүг нөһилиэгин олохтообор Макаров Василий Никитичка кэргэнэ, кыргыттарыгар Аграфенага, Надеждага, сиэннэригэр ийэлэрэ, эбэлэрэ, 2 Хомуस्ताах олоһор Осипова Д. Д., Кешага эдьийдэрэ МАКАРОВА Христина Дмитриевна уһуннук ыарахан кылдан атырдахыйн 10 күнүгэр өлбүтүнэн хомолтобуун биллэрбит. 2 Хомуस्ताах дьаһалтата, ветераннарын советта
1 Хомуस्ताах орто оскуолатын администрацията, профсоюз 1 Хомуस्ताах оскуолатын директора Колесов Александр Михайловичка, киһи кэргэннэргэр, оҕолоругар, биргэ төрөбүттэригэр, чугас аймактарыгар тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, үлэ, тыыл ветерана КРИВОШАПКИНА Александра Дмитриевна ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн дириг кутурбаммытын тиздэбит.	Убаастыыр киһибит, Бөтүг олохтообу, аҕар талааннаах мелодистка, хоһоонньу, ырыаһыт МАКАРОВА Христина Дмитриевна ылдан өлбүтүнэн кэргэннэргэр Василий Никитичка, кыргыттарыгар, сиэннэригэр дириг кутурбаммытын тиздэбит. Улууастаагы «Тулук хавар» мелодистар түмсүүлэрэ
Александр Дмитриева ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн дириг кутурбаммытын тиздэбит. КРИВОШАПКИНА Александра Дмитриевна ылдан өлбүтүнэн дириг кутурбаммытын тиздэбит. 1977 с. 10 «8» кылаас	Бөтүг нөһилиэгин олохтообор, кырдыас күтүөлүгүгэр Макаров Василий Никитичка, кыргыттарыгар Грундя, Надежда, сиэннэригэр, эдьийбитигэр Осипова Дора Дмитриевнага, Кешага кэргэнэ, ийэлэрэ, эбэлэрэ, эдьийдэрэ МАКАРОВА Христина Дмитриевна ыарахан кылдан орто дойдуттан барбытынан дириг кутурбаммытын тиздэбит. 2 Хомуस्ताахтан Максимов М. И., Ксенофонтов А. П. дьно кэргэттэрэ, Намтан Осипов В. Д. дьно кэргэнэ
Нам селотун дьаһалтата, село оҕо садтарын коллективтара Нам с. дьаһалтатын үлэтигэр О. Н. Колесовага, Колесовтар улахан дьно кэргэннэригэр, оҕолоругар, сиэннэригэр тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, тыыл ветерана КРИВОШАПКИНА Александра Дмитриевна өлбүтүнэн дириг кутурбаммытын тиздэбит.	Истинник саньыр доробутугар, убаастыыр күтүөлүгүгэр, үлэ, тыыл, педагогической үлэ ветеранугар Макаров Василий Никитичка, оҕолоругар, сиэннэригэр таптыыр кэргэнэ, күн күбэй ийэлэрэ, эйбэс эбэлэрэ, 2 Хомуस्ताахтан төрүттээх Бөтүг олохтообу, үлэ ветерана МАКАРОВА Христина Дмитриевна ыарахан кылдан күн сириттэн барбытынан кутурбаммытын тиздэбит, аһыгытын таңгы үлэстэбит. Намтан И. Н., М. А. Готовцевтар, К. А., Е. А. Олесовтар, Бөтүгүнэн П. И. Винокурова, А. Е., И. И. Замятиннар
Күндү кэргэним, аламарай майгылаах, сайабас санаалаах ийэбит, эбэбит, эдьийбит МАКАРОВА Христина Дмитриевна бу дь. атырдахыйн 10 күнүгэр 63 сааһыгар ыарахан ыарыттан сирдик тыһаа бастыгытынан чугас аймактарытыгар, дьоммутугар, биргэ үлэстэбит, алтыспыт үлэһэннэригэр диригник курутуулан биллэрбит. Кэргэнэ, кыргыттары, балта, бырааттара, күтүөтэ, кийинтэри, сиэннэри	Бөтүг нөһилиэгин дьаһалтата, кырдыас-барытын сэмэтэ нөһилиэк убаастанар киһитэ, бастык общественник, сцена ветерана, мелодист МАКАРОВА Христина Дмитриевна ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн кэргэннэргэр Макаров Василий Никитичка, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.
Күндүгү саньыр, кэрэ киһибит, мелодист МАКАРОВА Христина Дмитриевна күн сириттэн өлөн туорабытынан кэргэннэргэр Василий Никитичка, кыргыттарыгар, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит. «Айылгы» СК, «Кыас Хотун» ансамбль коллективтара	Ытыктабыллаах сангаспыт, үлэ ветерана Макарова Христина Дмитриевна уһун, ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн кэргэннэргэр В. Н. Макарова, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит. Башевтар, Никулиннар, Сыромятниковтар, Макаровтар, Авксентьевтар дьно кэргэттэрэ
Культура управлениета, киноиндустрия-центр, профком Партизан сыһыналгын киһини «Дырул» народной ансамбли үлэтигэр Соловьева Людмила Дмитриевнага, музейгэр кэҥэс үлэстээт Петрова Елизавета Дмитриевнага, киһилэр дьно кэргэттэригэр, аймактарыгар тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, үлэ, тыыл ветерана СЫСОЛЯТИНА Евдокия Ивановна ылдан өлбүтүнэн туорабытынан дириг кутурбаммытын тиздэбит.	Күндү эдьийбитигэр Габешева Харитина Григорьевнага, балтыларбар Мария Федоровнага, Надежда Федоровнага, Вера Федоровнага, чугас дьонноругар таптыыр уоллара, бырааттара, убайдар, Өлөхүмэ улууһун Куду Күөлүн олохтообу ГАБЫШЕВ Анатолий Федорович ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн дириг кутурбаммытын тиздэбит. Никофоровтар дьно кэргэннэри

КЭРИЭСТЭБИЛ

эхтэрэ, билиэхтэрэ.
 Ийэбит иккиһин биниги аҕабытыгар Иванов Михаил Иннокентьевичка кэргэн тахсан дьонун-мааны ыал буолбуттара, 2 кыыс, 6 уол оҕону төрөппүттэрэ. Аҕабыт үөрэбэ да суох буоллар, үлэбэ, олоххо актыыбынай позициялаах этэ. 1930-с сыллардаах комсомолец, комсомольскай ячейка секретара, колхоз председателэ, коммунист, райком секретара, инструктора, өр сылларга кырдыаҕастар сэмэттэрин председателэ, «Революционной Албан аат» кулууп чилиэнэ, олохтоох хаһыат селькора этэ. Дьылба хаан ыһаабынан бу орто дойдуттан барбыта 30-ча сыл буолла.
 Ийэбит 1946-1950 сс. арыы собуотугар рабочайынан үлэстэбитэ. Үөрэбэ суох буолан ханнык үлэ кестөрүнэн үлэтир. Маҕаһынынга остуорастаабыта, бөдөҥсүйбүт «Жданов» колхозка сүөһү иһититигэр үлэстэбитэ. Иккиһин сыл буола-буола оҕолонон, сотору-сотору оҕолорун оҕолорун пенсияга тахсарыгар ыстааһа тийбэккэ кэлин «Нам» совхозка ыһыры көрбүтэ. 1968 с. бочуоттаах сынныланганга тахсыбыта. Пенсияга да табыстар дьно-уот, оҕо-уруу, сүөһү көрөн күнү-быһа илгэнэ суох сылдьара. Бэйэлэрэ үөрэбэ суох хаалан, оҕолорун үөрэхтээх дьон онгоро сатаабыттара. Ол курдук оҕолор суоппар, тракторист, 3 уол сибээс үлэтигэр, 2 кыыс учуутал, биһир тутуу, биһир авиация инженердэрэ буолбуттара. Хас биһирдэн оҕо үөрэти бүтүрдүбүт туспа үөрүү, быраһынык буолара. Биниги ийэбит ас астырынын, нистэнэрин олус сатыыра. Ааспыт үйэ киһитэ оннук эрэ буоллабына элбэх оҕону аһатара, ичигэстик таһынарара буолуо. Оһоһо буспут миньыгэс килиэбин, хойуу минин, поре курдук буспут хортооппуй соркуойун хаһан да умнуохпун суоҕа. Килиэбин киһэ, оһоһ итийбитин, күнүскү түбүк

бүппүтүн кэнэ, киһээҥи аһылык кэнниттэн буһара. Оччоҕо остуол тула оҕолорон иһити, сип-сипиһэй килиэби сиһирбит. Киһээ оттоон табыстаһытына хоп-хойуу миньыгэс мининизн аһатара. Пенсияга тахсан баран уопаттарыгар түүлээх баһыныкка, этэрбэс, түү ордугунан сиэннэригэр этэрбэс, бэргэһэ тигэр этэ.
 Ийэбит үһүнүк опорбут олоһор чугас дьонун өлүүтэ-сүтүүтэ да аһыһаа суоҕа. Ону таһыттан көрдөхкө биллэрбэкиһ аһарар курдук этэ да, төһөлөөх сүрбэ аймаммыта, дууһата тууһулуубута буолуой! Ол да буоллар оҕолорун, сиэннэрин туһугар кытаанах санаатын ыһыктыбакка 87 сыл оҕолорон кэллээ. Бары тыһыл үлэтигэр курдук Аҕа дойдуну сэринтэн кэмигэр үтүө суобастаахтык үлэстэбитин иһин Сталин мэттириэттээх мэтээлинэн наҕараадалааммыта. Кэлин Кыһыйы үбүлүүһүнэй мэтээлэринэн, «Материнская Слава» бары степеннэринэн, «Герой-ийэ» уордьанынан, Жуков мэтээлинэн наҕараадалааммыта. Саха Республикатын президенин аатыттан Кыһыйы 60 сылынан мэтээлин аҕалан туттарбыттарын билэн баран, ыарахан кылдан ыалдыа сытан барахтаата.
 Биниги ийэбит Анастасия Ивановна күн сирин көрөн, олох оҕолорон, 10 оҕону төрөтөн, 27 сиэннэни, 28 хос сиэннэни, 1 хос-хос сиэннэни дьонуннаах олоһу олоһордо. Киһи бары өссө да үһүнүк олоһуохтаах олоһун ыччаттара салгыахтара, ийэлэрин, эбэлэрин аатын үчүгэйдик ааттатар гына олоһуохтара, үлэһиттэрэ дьно эрэнэбит.
 Күндү ийэбит, эбэбит, быдан дьылларга быраһаай! Эһ сүрдьүк хаанын тыһырытынан сүүрэрин тухары эн биниги өбүтүттэн-сүрэхпиттэн умнуллуон суоҕ!
 Оҕолорун, кийинтэрин, күтүөттэрин, сиэннэрин

Редактор В.Г. Касьянов
 ОТДЕЛАР: информация, сурук, төрүт культура — 41496;
 бухгалтерия — 41332;
 факс — 41332;
 иллюстрация уонна реклама (секретариат), редакционная издательская система — 41141

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительства, «Нам улууһун «Энсиэли» хаһыат редакцията» государственная учреждение. Маасабай информация средстволарын туһунан РФ сокуоннарын туһунан хонтуруоллуур уонна регистрациалыыр РФ бөчөккэ Госкомитетин СР региональный управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрациаламмыт нүмэрэ — ПИ №19-0428.
 Сурукка аакытын-суолугутун, үлэтигин, дьноэрт аадырыһын чопчу ыйыт. Редакциядакирибит суруктар төһөрүдүбүттэр. Автор этэрэ хаһыат санаатыкынын мэлдьи биһир буолбат.
 «ЭНСИЭЛИ» - Нам улууһун хаһыата.
 678380, Саха Республиката, Нам с., Заложная ул. 4.
 E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

«Энсиэли» хаһыат редакционынай-издательский ситимигэр талыһына уонна таһылыһына. Хаһыат Дьокуускайга «Сахаполиграфиздат» НИПК бэчээттээн, Орджоникидзе ул. 38. Формата А3. Кээмэйэ 1,5 бэчээт лир. Көҕүл сыһыанан атыһыланар Индекс — 54889. Тираһа — 1860 Бэчээкэ илии баттанна — 12.00 ч. 12.08.2005 Сакаһын №-рэ — 105